

УДК 343.4 (477)

Микола Васильович СИЙПЛОКІ,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент
кафедри кримінального права і процесу
(Ужгородський національний університет,
Ужгород, Україна)

ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ПРАЦІВНИКІВ ПРИВАТНОЇ ТА ГРОМАДСЬКОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Аналізується чинне кримінальне законодавство на предмет наявності норм, що посягають на громадську та приватну професійну охоронну діяльність. Установлено, що ступінь кримінально-правового захисту працівників охоронної діяльності диференціюється залежно від правового статусу суб'єктів охоронної діяльності. Найбільш незахищеною категорією учасників таких відносин під час виконання однакових завдань залишаються працівники приватних охоронних структур. На підставі зроблених висновків пропонуються відповідні зміни до чинного кримінального законодавства з метою впорядкування та захисту відносин у сфері приватної охоронної діяльності.

Ключові слова: охоронна діяльність, державна охоронна діяльність, приватна охоронна діяльність, громадська діяльність з охорони громадського порядку, злочини у сфері охоронної діяльності.

Постановка проблеми. Однією з найважливіших проблем сучасності, без сумніву, можна вважати проблему безпеки. Забезпечення надійного захисту своїх інтересів, у першу чергу майнових, є однаково актуальним як для державного, так і для приватного сектору України. Як переконують дослідники, 15 % громадян вважають незадовільним стан забезпечення безпеки фізичних осіб та охорони права власності й лише 10 % – високим. Це негативно характеризує стан охоронної діяльності в Україні, враховуючи, що ситуація в країні є криміногенною [1, с. 238]. За своїм змістом охоронна діяльність (охорона майна та забезпечення особистої безпеки фізичних осіб) є такою, що безпосередньо зачіпає особисті та майнові права громадян

та юридичних осіб. Дії персоналу по охороні власності стосуються мільйонів громадян, а також багатьох юридичних осіб усіх форм власності [2, с. 321], що, в свою чергу, потребує не лише законодавчого регулювання такої діяльності, але й посиленого захисту учасників зазначених відносин із боку держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Рівень наукових досліджень сфери правового регулювання здійснення громадських і приватних охоронних послуг залишається у вітчизняній юридичній науці недостатньо адекватним потребам суспільної практики. Зазначене є актуальним не лише для кримінальної галузі, але й для сфери адміністративного та цивільного права. Лише у працях деяких дослідників порушуються гострі питання, присвячені сутності, характеру, повноваженням і захисту діяльності громадських та приватних охоронних структур. Серед авторів, які так чи інакше торкаються проблематики охоронної діяльності, можна назвати Д. В. Бездітко, Ю. М. Белікова, В. І. Бобрика, С. Г. Гаспарян, К. В. Громовенко, С. П. Довбій, В. І. Курила, С. О. Постольник, І. В. Потайчук, О. О. Пунда, А. Г. Сачаво, Н. В. Устименко, С. А. Шейфера. На жаль, сучасні дослідження практично не розглядають проблем кримінально-правового забезпечення охорони прав та свобод суб'єктів приватної професійної охоронної діяльності, у них не визначаються перспективи й обсяги повноважень охоронних структур і відповідальність за порушення обов'язків суб'єктів цієї діяльності.

Мета і завдання. Метою статті є розробка пропозицій та запровадження відповідних змін до чинного законодавства, що стосуються кримінально-правового захисту суб'єктів приватної та громадської професійної охоронної діяльності. *Завдання дослідження:* проаналізувати чинне кримінальне законодавство на наявність норм, спрямованих на захист суб'єктів приватної та громадської професійної охоронної діяльності, виявити законодавчі проблеми кримінального-правового захисту учасників цих відносин.

Виклад основного матеріалу. Досвід країн, у яких приватну охоронну діяльність законодавчо врегульовано, показує, що функціонування приватних охоронних фірм та участь громадськості в зазначеній сфері значно підвищують відповідальність державної правоохоронної системи за своєчасне й високопрофесійне реагування на потреби громадян і суспільства, звільняють правоохоронців від необхідності виконання багатьох незначних і невластивих їм функцій та сприяють загальному оздоровленню криміногенної ситуації. Поява додаткових можливостей для громадян у сфері захисту їх прав і власності суттєво впливають на рівень злочинності в державі [3, с. 3; 4, с. 213].

Станом на 1 лютого 2014 р. загальна кількість осіб, залучених до виконання охоронних функцій в Україні, перевищувала сто тисяч (без державних силових відомств) і налічувала більше 4,6 тисяч приватних охоронних структур [5, с. 41–42], а вже на квітень 2016 р. кількість виданих ліценцій на здійснення охоронної діяльності становила 5454 [6].

Водночас законодавче регулювання приватної охоронної діяльності вимагає не лише встановлення прав та обов'язків учасників таких відносин, але й забезпечення захисту такої діяльності, в тому числі кримінально-правовими засобами. Так, охоронна діяльність, що здійснюється державними правоохоронними органами має широкий спектр правової охорони. Маючи статус правоохоронця, вказані особи під час виконання охоронних завдань користуються додатковим захистом кримінального законодавства, зокрема відповідно до ст. 342 «Опір представникові влади, працівникові правоохоронного органу, державному виконавцю, приватному виконавцю, члену громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовцеві, уповноваженій особі Фонду гарантування вкладів фізичних осіб», ст. 345 «Погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу», ст. 347 «Умисне знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу, працівника органу державної виконавчої служби чи приватного виконавця», ст. 348 «Посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця», ст. 349 «Захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника», а також ч. 3 ст. 296 «Хуліганство». Водночас Закон України «Про охоронну діяльність», дозволяючи здійснення охоронної діяльності приватним і громадським суб'єктам, чітко вказує на відсутність у цих осіб повноважень працівників правоохоронних органів, що, в свою чергу, виключає можливість застосування перелічених вище статей Кримінального кодексу України та викликає питання щодо методів кримінально-правового впливу на порушників у сфері приватної та громадської професійної охоронної діяльності.

Відповідно до Закону України «Про охоронну діяльність» суб'єктом охоронної діяльності можуть виступати юридичні особи, фізичні особи – підприємці та громадські формування (ст. ст. 1, 4). Відповідно до частини 3 ст. 1 Закону України «Про громадські об'єднання» від 22.03.2012 № 4572-VI громадською організацією є громадське об'єднання, засновниками та членами (учасниками) якого є фізичні особи [7]. Громадське ж об'єднання зазначений закон у ч. 1 ст. 1 визначає як добровільне об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних та інших інтересів [7]. Аналогічні цілі діяльності громадських організацій визначено і статтею 36 Конституції України, де серед іншого передбачено здійснення і захист громадянами своїх прав і свобод, задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів.

Відповідно до Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» [8] громадяни України мають право створювати в установленому цим законом порядку громадські об'єднання для участі в охороні громадського порядку і державного

кордону, сприяння органам місцевого самоврядування, правоохоронним органам, Державній прикордонній службі України та органам виконавчої влади, а також посадовим особам у запобіганні та припиненні адміністративних правопорушень і злочинів, захисті життя та здоров'я громадян, інтересів суспільства і держави від протиправних посягань, а також у рятуванні людей і майна під час стихійного лиха та інших надзвичайних обставин.

Громадські формування з охорони громадського порядку і державного кордону можуть бути створені на засадах громадської самодіяльності як зведені загони громадських формувань, спеціалізовані загони (групи) сприяння Національній поліції та Державній прикордонній службі України, асоціації громадських формувань тощо. Особливістю діяльності зазначених органів є те, що вони не мають права займатися підприємницькою або іншою діяльністю з метою одержання прибутку [9, с. 29].

Одними з основних завдань громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону у сфері охорони громадського порядку є такі: надання допомоги органам Національної поліції у забезпеченні громадського порядку і громадської безпеки, запобіганні адміністративним проступкам і злочинам; інформування органів Національної поліції про вчинені або ті, що готуються, злочини, місця концентрації злочинних угруповань; сприяння органам Національної поліції у виявленні й розкритті злочинів, розшуку осіб, які їх вчинили, захисті інтересів держави, підприємств, установ, організацій і громадян від злочинних посягань.

Відповідно до чинного законодавства для виконання поставлених завдань громадські формування з охорони громадського порядку та їх члени мають право брати участь у забезпеченні охорони громадського порядку разом з поліцейськими [10], а в сільській місцевості – самостійно шляхом виконання конкретних доручень керівника відповідного органу Національної поліції; вживати спільно з поліцейськими заходів до припинення адміністративних правопорушень і злочинів та ін. [8].

Аналізуючи положення Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону», слід визнати, що вже у 2000 р. громадським об'єднанням було надане право здійснення заходів щодо захисту життя, здоров'я та власності як складової частини громадського порядку з певними особливостями. Так, указана діяльність повинна здійснюватися, по-перше, лише на громадських засадах, без мети отримання прибутку; по-друге, в більшості випадків разом із представниками Національної поліції чи під їх керівництвом; по-третє, така діяльність охоплює більш широке коло завдань, окрім охорони особи та власності, також інші складові громадського порядку (профілактика правопорушень, запобігання економічним, податковим злочинам, пияцтву, наркоманії, охороні державного кордону тощо).

Закон передбачає застосування членами громадських формувань спецзасобів самооборони для самозахисту й захисту громадян від нападу та

інших дій, що створюють загрозу їх життю або здоров'ю; для припинення групових порушень громадського порядку та державного кордону; для відбиття нападу на будівлі, приміщення державних і громадських організацій, підприємств, установ, транспортні засоби, а також громадян та їх особисту власність.

Розділ V згадуваного закону встановлює правові гарантії та соціальний захист членів громадських формувань. Стаття 17 гарантує захист життя, здоров'я, честі, гідності, майна члена громадського формування та членів його сім'ї від злочинних посягань та інших протиправних дій.

Злісна непоправа членові громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, а також його образа та інші дії, що перешкоджають виконанню покладених на нього обов'язків, тягнуть за собою відповідальність згідно із законом.

Розуміючи це, український законодавець практично прирівняв членів громадських формувань у своїй діяльності до працівників правоохоронного органу [11]. Так, ст. 342 «Опір представникові влади, працівникові правоохоронного органу, державному виконавцю, приватному виконавцю, члену громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовцеві, уповноваженій особі Фонду гарантування вкладів фізичних осіб», ст. 348 КК України «Посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця», ст. 350 «Погроза або насильство щодо службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок», ст. 352 «Умисне знищення або пошкодження майна службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок», п. 8 ч. 2 ст. 115 «Умисне вбивство особи чи її близького родича у зв'язку з виконанням цією особою службового або громадського обов'язку» КК України передбачають однакову, а в окремих випадках вищу міру покарання за посягання на життя, здоров'я та власність членів громадських формувань під час виконання своїх обов'язків як з охорони громадського порядку, так і загальних громадських обов'язків.

На жаль, частина названих норм стосується лише тих громадських об'єднань та її членів, які відповідають вимогам Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону», а саме маються на увазі громадські об'єднання зі статусом юридичної особи та діяльністю, не пов'язаною з отриманням прибутку. Саме посягання на членів зазначених громадських формувань, які виконували охоронні функції, дають підстави застосувати норми, передбачені ст. ст. 342, 348 КК України. Так, якщо у ст. ст. 350, 352 та п. 8 ч. 2 ст. 115 КК України йдеться про виконання потерпілим громадського обов'язку, то у ст. ст. 342 та 348 КК України – про громадський обов'язок з охорони громадського порядку [11].

Однак відповідно до ч. 2 ст. 1 Закону України «Про громадські об'єднання» громадське об'єднання за організаційно-правовою формою

утворюється як громадська організація або громадська спілка [7]. Таким чином, охоронну діяльність відповідно до закону громадські об'єднання можуть здійснювати як зі статусом юридичної особи, так і без такого статусу. Крім того, як зазначають науковці, громадські об'єднання можуть здійснювати комерційну діяльність. Це прямо вказано у ч. 1 ст. 24 Закону України про громадські об'єднання [9, с. 29].

Вищевказане підтверджує той факт, що діяльність з охорони громадського порядку та державного кордону (правоохоронна діяльність) є більш широкою, ніж охоронна діяльність, а коло учасників, які здійснюють таку діяльність, є значно обмеженішим, ніж це передбачено Законом України «Про охоронну діяльність». Таким чином, потерпілим у ст. 342, 348 КК України може визнаватися особа, яка є представником громадського об'єднання з охорони громадського порядку (в т. ч. яка здійснює охоронні функції) зі статусом юридичної особи, не пов'язаної з підприємницькою діяльністю [11].

В іншому випадку представники громадських об'єднань без статусу юридичної особи, а також у разі наявності мети отримання прибутку є учасниками охоронних відносин, але не можуть визнаватися потерпілими за вищевказаними статтями КК України. Стосовно заподіяння шкоди таким учасникам охоронних відносин відповідальність повинна наставати за статтями, що передбачають відповідальність за посягання на життя, здоров'я власність особи, що виконує загальний громадський обов'язок (ст.ст. 350, 352 та п. 8 ч. 2 ст. 115 КК України). У цьому випадку законодавець виділяє як додатковий об'єкт суспільні відносини у сфері забезпечення захисту осіб, що виконують загальний громадський обов'язок.

Зовсім іншим буде результат у разі посягання на життя, здоров'я та власність приватних охоронців. Наразі закон не містить спеціальних норм щодо захисту зазначених осіб під час виконання своїх професійних функцій, що дає підстави стверджувати про необхідність застосування в цьому випадку загальних норм про відповідальність за посягання на життя, здоров'я та власність людини (ст. ст. 115, 121, 122, 125, 185–190, 194 КК України).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Слід констатувати, що сучасне кримінальне законодавство не враховує особливості полісуб'єктності охоронної діяльності та суперечності, наявні у законах «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» й «Про охоронну діяльність», у зв'язку з чим спостерігається невинуватена диференціація кримінальної відповідальності залежно від категорії потерпілого від злочинного посягання. На нашу думку, вказані суб'єкти, незалежно від організаційно-правової форми участі в охоронній діяльності повинні бути зрівняні у своїх правах та можливостях, що потребує певних змін у чинному законодавстві. Сказане підтверджується положенням ст. 18 Закону України «Про охоронну діяльність», де сказано: «Суб'єкти охоронної діяльності та правоохоронні органи можуть спільно організовувати взаємодію і надавати взаємодопомогу у діяльності, що спрямована на попередження, припинення і

розкриття кримінальних правопорушень та забезпечення охорони громадського порядку». До того ж, із точки зору правозастосувача, досить важко встановити умисел винної особи на опір або посягання саме такому охоронцю, який є представником некомерційного громадського об'єднання з охорони громадського порядку зі статусом юридичної особи. Як один із шляхів вирішення зазначеної проблеми можна запропонувати змінити в зазначених складах злочинів термін «службовий та громадський обов'язок» на «професійну та громадську діяльність». У цьому випадку, по-перше, розширюються можливості захисту інтересів суспільства та громадян, бо діяльність є більш широким за змістом поняттям, ніж обов'язок, по-друге, використання терміну «професійна діяльність» дозволить прирівняти в захисті представників приватних охоронних структур до громадських об'єднань, включивши до цього переліку не лише службових осіб, але й рядових працівників з охорони життя, здоров'я та власності.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Мислива О. О. Повноваження приватних охоронних структур: взаємодія чи протидія органам внутрішніх справ? *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 2. С. 238–246.

2. Пригунов П. Я., Франчук В. І., Карпова К. В. Охоронна діяльність як специфічний інструмент фізичного захисту активів у системі економічної безпеки вітчизняних підприємств. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. № 2. 2012. С. 320–330.

3. Шелухін О. М. Вдосконалення взаємодії недержавних охоронних структур та служб безпеки з правоохоронними органами України. *Часопис Академії адвокатури України*. 2012. № 17 (4'2012). С. 1–8.

4. Ярошенко Ю. О. Досвід діяльності приватних охоронних структур зарубіжних країн у сфері забезпечення безпеки фізичних осіб та охорони права власності. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2014. № 4. С. 212–220.

5. Компанієць І. М. Роль приватних охоронних структур в забезпеченні безпеки громадян // Недержавний сектор безпеки: сучасний досвід та проблеми порівняльно-правового регулювання : тези доп. учасників II Міжнар. наук.-практ. конф. (19 квіт. 2014 р.). Харків, 2014. С. 41–43.

6. Про результати дослідження впливу постанови КМ України від 11.11.2015 № 937 «Питання забезпечення охорони об'єктів державної та інших форм власності» на економічну конкуренцію на ринку охоронних послуг : Звіт Антимонопольного комітету України від 23.05.2016 № 35. URL: <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=125326&schema=main> (дата звернення 10.08.2018).

7. Про громадські об'єднання : Закон України від 22.03.2012 № 4572-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17> (дата звернення: 12.03.2017).

8. Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного

кордону : Закон України від 22.06.2000 № 1835-III // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1835-14/print1516099275968360> (дата звернення 10.09.2018).

9. Деревянко Б. В. Окремі неточності в регулюванні діяльності громадських об'єднань в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 5. С. 28–31.

10. Вирок Шевченківського районного суду м. Києва у справі № 761/6702/14 // База даних ЄРДР. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/43484320> (дата звернення 15.07.2018).

11. Вирок Петровського районного суду м. Донецька у справі № 261/477/13 // База даних ЄРДР. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/29493066> (дата звернення 15.07.2018).

Стаття надійшла до редакції 12.08.2018

Николай Васильевич СИЙПЛОКИ,

доцент кафедри кримінального права и процесса Ужгородского национального университета, кандидат юридических наук, доцент

ПРОБЛЕМЫ УГОЛОВНО-ПРАВОВОЙ ЗАЩИТЫ РАБОТНИКОВ ЧАСТНОЙ И ОБЩЕСТВЕННОЙ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ОХРАННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Анализируется действующее уголовное законодательство на предмет наличия норм, посягающих на общественную и частную профессиональную охранную деятельность. Установлено, что степень уголовно-правовой защиты работников охранной деятельности дифференцируется в зависимости от правового статуса субъектов охранной деятельности.

Ключевые слова: *охранная деятельность, государственная охранная деятельность, частная охранная деятельность, общественная деятельность по охране общественного порядка, преступления в сфере охранной деятельности.*

Mykola V. SYIPLOKI

Associate Professor of the Department of Criminal Law and the process of Uzhgorod National University, Candidate of Law, Associate Professor

PROBLEMS OF CRIMINAL LEGAL PROTECTION OF EMPLOYEES OF PRIVATE AND PUBLIC PROFESSIONAL SECURITY ACTIVITIES

The author analyzes the existing criminal legislation for the existence of rules encroaching on public and private professional security activities. It has been established that the degree of criminal law protection of employees of security activities is differentiated depending on the legal status of the subjects of security activity. The most vulnerable category of participants in such relationships, while performing the same tasks, remain employees of private security structures. On the basis of the conclusions drawn, appropriate changes are introduced to the existing